

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग
बबरमहल, काठमाडौं
प्रेस विज्ञप्ति

आम उपभोक्ताको स्वास्थ्य र सुविधा कायम राख्न खाद्य ऐन, २०२३ तथा खाद्य नियमावली, २०२७ को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै खाद्य प्रविधिको विकास तथा खाद्यमा आधारित पोषणको सुधारका लागि विभिन्न प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन, खाद्य पदार्थको विश्लेषण परिक्षणका लागि विश्वसनीय प्रयोगशाला सेवा प्रदान गर्ने र स्वच्छ व्यापार तथा व्यवसायमा सहजीकरण गर्ने कार्य खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग तथा मातहतका विराटनगर, जनकपुर, हेटौँडा, भैरहवा, पोखरा, सुर्खेत, नेपालगञ्ज र धनगढी स्थित ८ वटा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयहरू; झापा, इनरुवा, धनकुटा, उदयपुर, राजविराज, मलंगवा, जलेश्वर, पर्सा, चितवन, काठमाडौं, धुलिखेल, नुवाकोट, सिन्धुली, दमौली, बागलुङ, तानसेन, तौलिहवा, दाङ, जुम्ला, डोटी, डडेल्धुरा र वैतडी स्थित २२ वटा डिभिजन कार्यालयहरू र काँकडभिट्टा, रानी, जलेश्वर, त्रिभुवन विमान स्थल, तातोपानी, रसुवा, वीरगञ्ज, भैरहवा, कृष्णनगर, नेपालगञ्ज, धनगढी र कञ्चनपुर गरी १२ स्थानमा खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालयहरू गरी जम्मा ४३ कार्यालयहरूबाट हुँदै आएको छ ।

खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरूबाट आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अर्थात् २०७८ श्रावण १ देखि असोज मसान्त सम्ममा सम्पन्न मुख्य मुख्य कार्यहरू र सोबाट हासिल प्रगति यस प्रकार रहेका छन् ।

१. खाद्य उद्योग तथा बजार निरीक्षण अनुगमन र गुणस्तर नियमन कार्यक्रम

- आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अवधिमा खाद्य उद्योग तथा बजार निरीक्षण अनुगमन गरी ऐन नियमानुसार जम्मा ८५२ नमूनाहरू सङ्कलन भएको थियो। संकलित नमूनाहरू मध्ये खाद्यान्न/दलहनजन्यका १३१ वटा, तेल तथा घ्युजन्यका ९४ वटा, फल तथा सागपात जन्य पदार्थका ७४ वटा, दाना पदार्थका ४५ वटा, मसलाका ४० वटा, चिया कफिका २८ वटा, दुध तथा दुग्ध पदार्थका २१ वटा, प्रशोधित पिउने पानीका ४० वटा, कन्फेक्सनरिका १६ वटा नमूनाहरूको विश्लेषण परिक्षण भएकोमा ३६ वटा (६.६८%) नमूनाहरूको परिक्षण प्रतिवेदन प्रतिकूल पाईएको थियो। सोमध्ये खाद्यान्नका ८ नमूनाहरू, प्रशोधित पिउने पानीका ७ नमूनाहरू, दुध तथा दुग्ध पदार्थका ४ नमूनाहरू, दाना पदार्थका ४ लगायतका अन्य खाद्य पदार्थका नमूनाहरू प्रतिकूल रहेका थिए ।
- आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अवधिमा खाद्य ऐन तथा नियम अनुसार न्यूनस्तर तथा दूषित उत्पादन तथा विक्रीवितरण गरेको कसूरमा जम्मा २७ थान मुद्दा विभिन्न जिल्ला प्रशासन कार्यालय तथा जिल्ला अदालतमा दायर गरिएको थियो। दायर गरिएका मुद्दा मध्ये दुध तथा दुग्ध पदार्थका ९ वटा, मसला पदार्थका ५ वटा, खाद्यान्न एवं दलहन तथा सोबाट बनेको पदार्थ ५ वटा, प्रशोधित पिउने पानीका ३ वटा, चियाका २ वटा, सोयाससको १ वटा, तेलको १ वटा, र दानाको १ वटा गरी जम्मा २७ वटा खाद्य पदार्थका रहेका थिए । उक्त २७ थान मुद्दाहरूमध्ये ११ वटा मुद्दाहरू दुपितका, ९ वटा मुद्दाहरू न्यून गुणस्तरका, ६ वटा मुद्दाहरू लेवल लगायतका विवरण नमिलेका, तथा १ वटा मुद्दा खाद्य ऐन नियम निर्देशिका उलङ्घन सम्बन्धि थिए । खाद्य ऐन, २०२३ बमोजिम दूषित तथा न्यून गुणस्तरका मुद्दाहरू सम्बन्धित

जिल्ला अदालतमा र अन्य मुद्दाहरू सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूमा दायर हुने व्यवस्था रहेको छ ।

- विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरूबाट खाद्य स्वच्छता सर्भिलेन्सका अन्तर्गत १२३ वटा नमूनाहरू संकलन गरिएको थियो ।
- आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अवधिमा खाद्य / दाना उद्योग, होटल रेष्टुरेण्ट, राजमार्गका होटल अनुगमन तथा उजूरी उपर तत्काल सम्बोधन टोली (Rapid Response Team) मार्फत कारवाही लगायत जम्मा २,०३७ पटक निरीक्षण अनुगमन गरिएको थियो ।
- यस प्रथम त्रैमासिक अवधिमा १५८ उद्योगलाई नयाँ अनुज्ञापत्र जारी, २९५ उद्योग अनुज्ञापत्र नवीकरण तथा ७५० नयाँ उद्योग स्थापना गर्न सिफारिश गरिएको छ ।

२. खाद्य आयात निर्यात नियमन कार्यक्रम

- खाद्य आयात निर्यात निरीक्षण तथा गुण प्रमाणिकरण प्रणाली सम्बन्धी निर्देशिकाले व्यवस्था गरे अनुरूप आयात गर्नु पूर्व अनिवार्यरूपमा अनुमति लिनुपर्ने भनी व्यवस्था गरिएका विभिन्न खाद्य पदार्थहरूको आयात अनुमति लिने क्रममा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अवधिमा जम्मा ६,४३८ आयात अनुमति जारी गरिएको थियो । यसै क्रममा आवश्यक कागजात पूरा नभएका तेल, मह, मसला, कन्फेक्सनरी, केराउ एवं आयात रोक्का गरेका सिन्थेटिक पेय पदार्थ लगायतका विविध खाद्य पदार्थहरू गरि जम्मा ६१ खाद्य पदार्थका कन्साइन्मेन्टहरूको अनुमति अस्विकृत गरिएको थियो । खाद्य पदार्थको आयात अनुमती पत्र जारी गर्ने कार्य नेपाल राष्ट्रिय एकद्वार प्रणाली (Nepal National Single Window) बाट अनलाइन मार्फत सेवा दिने कार्य भैरहेको छ ।
- यस प्रथम त्रैमासिक अवधिमा उत्पादन दर्ता १९ वटा र नविकरण ६७ वटा समेत गरि जम्मा ८६ वटा आहारपूरक खाद्य पदार्थ नियमन गरिएको ।
- यस प्रथम त्रैमासिक अवधिमा १२ वटा विभिन्न नाकामा रहेका खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालयहरूमा १६,३१० वटा नमूनाहरू प्राप्त भई सोको जाँच विश्लेषण गरी नियमन गरिएको ।

३. खाद्य स्तर निर्धारण कार्यक्रम

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अवधिमा खाद्य ऐन अनुरूप निम्न विषयहरूको अनिवार्य गुणस्तर मापदण्डका मस्यौदाहरू तयारी प्रकृया अन्तर्गत विविध विषयमा टास्क फोर्स तथा प्राविधिक उपसमितिमा विज्ञ सहित छलफल गरिएको थियो ।

१. आइसक्रिम (Ice-Cream)
२. फ्रोजन डेजर्ट (Frozen Dessert)
३. खुवा/कुराउनी (Khuwa/Kurauni)
४. छुर्पी (Chhurpi)
५. डेरी हार्ड्टनर (Dairy Whitener)
६. कर्न स्टार्च (Corn starch)
७. माल्टेड मिल्क फुड (Malted milk food)
८. माल्ट बेस्ड मिल्क फुड (Malt based milk food)
९. पास्ता (Pasta)
१०. सोयासस् (Soyasauce)

११. सोयाबडी (Soyabody/Soya chunk)

१२. ओट्स (Oats)

१३. पिनट बटर (Peanut butter)

१४. कोका बटर (Cocoa butter)

१५. मार्गारिन (Margarine)

१६. विभिन्न फलफूल तथा तरकारीहरूमा जीवनाषक विषादीको अवशेष

नेपाल सरकारले हालसम्म १३५ वटा विभिन्न खाद्य पदार्थहरूको अनिवार्य गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गरी नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित भै कार्यान्वयनमा रहेको अवस्था छ ।

४. प्रयोगशाला सुदृढिकरण तथा प्रयोगशाला सेवा सम्बन्धी कार्यक्रम

क. प्रयोगशाला सुदृढिकरण

- विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालालाई रासायनिक, जीवनाशक विषादीको अवशेष, माइकोटक्सिन, हेभि मेटल तथा सूक्ष्मजैविक विषय गरी विभिन्न २६ खाद्य पदार्थहरूका १०१ प्यारामिटरहरूमा नयाँ सस्करण ISO/IEC 17025:2017 अनुरूप अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त हुने गरी प्रयोगशाला प्रत्यायन सन २०२२ जनवरीसम्म नवीकरण भई अद्यावधिक गर्ने कार्य भएकोमा खाद्य पदार्थको निर्यातमा सहजीकरणका लागि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशालाबाट ११८ वटा थप प्यारामिटरहरूमा एक्स्टेन्सनको क्षेत्र विस्तारका लागि निवेदन दिने कार्य सम्पन्न गरि एक्स्टेन्सन प्रदायक संस्था NABL, India बाट प्रमाणिकरणका लागि तयारी कार्य भैरहेको ।
- COVID-19 को कारण लकडाउन हुँदा पनि आवश्यकता अनुसार प्रयोगशाला सेवा अविच्छिन्न रूपमा सुचारु गरिएको ।
- नेपालमा आयात हुने तरकारी र फलफूलमा जीवनाशक विषादीको अवशेषको विश्लेषण परिक्षण कार्य विगतमा केन्द्रिय कृषि प्रयोगशाला अन्तर्गतको Rapid Bioassay of Pesticide Residue (RBPR) परिक्षण इकाईबाट हुने गरेकोमा कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको निर्देशानुसार सो विश्लेषण परिक्षण कार्य २०७८ कार्तिक १ गतेबाट खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागबाट गर्ने भएकोले विभाग अन्तर्गत कार्यालयहरू: खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, काकडभित्ता; खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, बिराटनगर; खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, जलेश्वर; खाद्य आयात निर्यात गुणस्तर प्रमाणिकरण कार्यालय, बीरगन्ज; खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, भैरहवा; खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, नेपालगन्ज; र खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालय, धनगढीबाट शुचारु गर्न RBPR मेशिनहरूको व्यवस्था तथा जनशक्तिहरूलाई तालिम सन्चालन गरी कार्तिक १ वाटै नै कार्य प्रारम्भको लागि द्रुतगतिमा तयारी कार्य गरेको थियो ।

ख. प्रयोगशाला सेवा

यस प्रथम त्रैमासिक अवधिमा विभागको राष्ट्रिय खाद्य तथा दाना रिफरेन्स प्रयोगशाला तथा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण कार्यालयहरूका प्रयोगशालाहरूबाट खाद्य ऐन नियम कार्यान्वयनका क्रममा सङ्कलित नमुना, खाद्य उद्योग अनुज्ञापत्रका लागि सङ्कलित नमुनाहरू लगायत सेवाग्राहीहरूबाट अनुरोध भई आएका गरी जम्मा ६,६१७ वटा नमूनाहरू तथा आयात निर्यात नियमन अन्तर्गत १६,३१० वटा नमूनाहरू गरी कूल २२,९२७ वटा नमूनाहरू प्रयोगशाला जाँच परीक्षण गरिएको थियो ।

५. खाद्य प्रविधि विकास तथा पोषण सम्बन्धी प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम

• पोषण परिकार विकास

तराईमा प्रचलित खाजा लिट्टीमा स्थानीय क्षेत्रमा उत्पादित कच्चा पदार्थको प्रयोग गरि पौष्टिकतत्वयुक्त परिकार विकास तथा अध्ययन गरेको ।

• पोषण विश्लेषण तथा फुड कम्पोजिशन टेबलको अद्यावधिक

नेपालको जनजाती विशेष नेवारी खाजाको पौष्टिक तत्व विश्लेषण गरि प्रोफाइलिङ्ग अध्ययन कार्य गरेको थियो । विभिन्न खाद्य पदार्थहरूको पौष्टिक तत्व विश्लेषण गरी फुड कम्पोजिशन टेबलको अद्यावधिकको लागि कार्य भैरहेको साथै निर्यातयोग्य खाद्य पदार्थको पौष्टिक तत्व विश्लेषण सेवा प्रदान गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रमहरूबाट विभिन्न ४० किसिमका खाद्य पदार्थहरूको पौष्टिक तत्व विश्लेषण कार्य सम्पन्न गरिएको थियो ।

६. नेपाल असल कृषि अभ्यास प्रमाणिकरण सम्बन्धी कार्यक्रम

उपभोक्ताहरूलाई स्वस्थ र सुरक्षित खाद्य तथा कृषिजन्य वस्तु उपलब्ध गराउन, दिगो कृषिलाई योगदान पुर्याउन, निर्यात प्रवर्द्धनका साथै आयात व्यवस्थापन गर्न नेपाल असल कृषि अभ्यास लागू गर्न कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयले नेपाल असल कृषि अभ्यास कार्यान्वयन निर्देशिका, २०७५ जारी गरेको र सो निर्देशिकामा नेपाल असल कृषि अभ्यास प्रमाणिकरण निकायको रूपमा खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागलाई तोकेको अवस्थामा विभागले कृषि परियोजना टिकाथली, महालक्ष्मी न. पा.-५, टिकाथली; विशेष सदावहार कृषि फार्म, नागर्जुन न. पा.-८, रामकोट; मैत्रीमंगलम् अर्गानिक कृषि फार्म, नागर्जुन न. पा.-६, रामकोट गरी विगतमा तीन वटा कृषि फर्महरूलाई नेपाल असल कृषि अभ्यास प्रमाणिकरणको प्रमाणपत्र जारी गरिएकोमा उक्त कृषि फर्महरूको नियमित सर्भिलेन्स संपरिक्षण गर्ने कार्य भएको छ ।

७. होटल रेष्टुरेण्ट स्तरीकरण कार्यक्रम

आ. व. २०७८/७९ को प्रथम त्रैमासिक अवधिमा विभाग तथा मातहतका कार्यालयहरूबाट जम्मा ४२ वटा होटल रेष्टुरेण्ट स्तरीकरण गरिएकोमा २ (४.८%) वटाले अति उत्तम (Green sticker with three stars) पाउन सफल भए भने ७ (१६.७%) वटाले उत्तम (Green sticker with two stars), २३ (५४.७%) वटाले सन्तोषजनक (Green sticker with one star) र ७ (१६.७%) वटाले सामान्य स्तर (Yellow sticker without star) प्राप्त गरेका छन् । साथै स्तरीकरणमा नपरेका ३ (७.१%) वटा होटल रेष्टुरेण्टहरूलाई सुधारका लागि सुझाव तथा निर्देशन दिइएको छ ।

अन्त्यमा, खाद्य स्वच्छता तथा गुणस्तर सम्बन्धी विभिन्न समाचार सामाग्री महत्वका साथ प्रकाशन तथा प्रसारण गरी आम उपभोक्ताहरूलाई सुसूचित गर्न पत्रकार मित्रहरूले पुर्याउनु भएको योगदानको उच्च कदर गर्दै आगामी दिनमा पनि आम उपभोक्ता वर्गमा जनचेतना जगाउने कार्यमा सहयोग प्राप्त हुने विभागले आशा एवम् विश्वास लिएको छ ।

धन्यवाद ।

मोहन कृष्ण महर्जन

प्रवक्ता

२०७८।०८।२६